

Scheyn

Colofon

ISBN: 978 94 6365 326 8

1e druk 2021

© 2021, Frans van Schaik

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Telefoon: 058 – 289 48 57

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Omslag:

Brazilian landscape with sugar mill (+/- 1660)

© National Gallery of Ireland

Frans Post (1612-1680)

Kleurenfoto:

Scheepswerf (+/- 1630)

© Maritiem Museum Rotterdam

Adam Willaerts (1577-1664)

Zwart-wit foto:

Het voorhuis in het huis van de hoofden, Keizersgracht 123, Amsterdam (1817)

Gerrit Lamberts (1776-1850)

Kaarten en tekeningen:

Ellen van Schaik - Ejerskov

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Scheyn

Frans van Schaik

'Men mag geen kwaad met schijn van goed verbloemen'

Joost van den Vondel

Voor Amy en Henry

1

‘Hatsjoe! Ha...tsjoe! Neem me niet kwalijk!’

Maarten veegt zijn mouw langs zijn vochtige neus. Een plotse-
ling opgestoken wind waait een kriebelig mengsel van mist en
peper, nootmuskaat, foelie en kaneel over het Damrak. Vader en
hij staan bij de Oude Brug en kijken naar de deinende zee van
masten en zeilen op het IJ. Niet voor het eerst vandaag knallen
kanonschoten door de haven. Retourschepen uit de Oost of de
West komen en gaan. Zou hij zelf ooit eens een verre reis maken?
Misschien, als er niks verandert op Bickerswerf...

Een lichter met gestreken mast vaart door de opening in de
Nieuwe Brug en koerst aan op een plek vlak voor hen. Een leeg
scheepje wil net vertrekken, maar zit bekneld tussen twee andere
die aan het uitladen zijn.

‘Kijk ‘es uit je doppe, blinde vink!’ roept een magere schipper
boos wanneer het lege scheepje hem bijna ramt.

‘Hou je gedeisd, zeeschuimer!’ schreeuwt een kerel terug. ‘Ik
kan me kont niet keren hier.’

‘Klopt. Jouw dikke reet vult het hele Damrak!’

‘Pas maar op dat jij niet wegwaait, magere Hein.’

Met een lange staak probeert de bolle kerel zijn scheepje vrij te
wrikken. Het levert hem een paar flinke verwensingen op van
zijn burenen. Een harige kerel vloekt en zwaait dreigend met zijn
vuist. Het maakt hem nog kwaaier.

‘Bemoei je met je eigen zaken, baardmans.’

‘Komt er nog ‘es wat van? Tijd is geld, zuurpruim!’ roept de
magere Hein.

‘Krijg de hik! Moet ik de lucht uit de boot laten lopen soms? Ik
zit klem.’

Op de drukke kade genieten wandelaars en kooplui van het ver-
makelijke toneelspel. Maarten stapt naar voren en wijst.

‘U moet een stukje naar achteren en naar links, schipper!’ roept

hij tegen Hein. ‘Dan kan hij naar achteren en naar rechts en dan kunt u insteken.’

‘Hoor je nou, braniemaker? Dat jochie heeft er meer kijk op dan jij. *Jij* moet naar achteren.’

Hein zucht en kijkt nijdig achter hem. Een andere lichter aast inmiddels op dezelfde plek.

‘Naar achteren, lapzwan, opschieten! Of heb jij je fortuin al gemaakt vandaag?’

Na veel gevloek en dreigen met zijn staak, legt Hein zijn lichter eindelijk aan. Het publiek loopt weer gauw door. De voorstelling is voorbij en de aantrekkende wind is vochtig en koud.

‘Hé, vriendje, pak dat touw ‘es aan voor me!’ roept hij. Maarten pakt het uiteinde op en slaat het onhandig om een steigerpaal. Linksom, rechtsom, halve knoop erin, hij krijgt het touw niet goed vast.

‘Laat maar, jochie,’ zegt Hein, die uit het scheepje is gesprongen. Met een snelle steek knoopt hij het touw vast.

‘Help me effe met wat kisten, wil je, tot mijn sjouwers en kruiers er zijn?’

Stoer neemt Maarten de kisten aan en stapelt ze op de kade. Pff, ze zijn loodzwaar.

‘Zo, maatje, je hebt heuse spierballen. Wat doe jij voor werk?’

‘Ik... ik zit nog op school, bij meester Bartjens, en... en... soms in de middag werk ik op Bickerswerf,’ puft Maarten. ‘Ik wil scheepstimmerman worden, ziet u, net als mijn vader. Die staat daar,’ wijst hij, maar vader leest in een opgewaaide courant en hoort niets.

‘Bickerswerf? Van lange Jan?’

Maarten lacht. Jan Bicker, een rijke koopman en eigenaar van de werf, dankt zijn naam aan de uitkijktoren die hij naast zijn huis heeft laten bouwen. Daarmee kan hij zijn schepen op het IJ al van verre zien aankomen.

‘Ah, daar zijn m’n eige hulpjes. Bedankt, maatje.’

Een groepje jonge knapen laadt de kisten razendsnel op sleetjes

en paardenkarren en baant zich schreeuwend een weg naar een opslagplaats ergens in de stad. Wolkjes warme lucht stoten uit hun kelen. Hein is alweer het IJ op. Tijd *is* geld.

‘Gaaf het, vader?’ vraagt Maarten als hij naast hem staat.

‘Hè, wat, jongen?’ Langzaam laat vader de courant zakken en kijkt hem aan.

Hij maakt zich grote zorgen om de donkere kringen rond vaders ogen. De onveiligheid op Bickerswerf neemt de laatste weken zo sterk toe, dat vader erover denkt om te stoppen. Er is zelfs al een dode gevallen! Bij het overhevelen van boomstammen van een houtvlot verpletterde een dikke eik een jonge, Friese arbeider, Snorre Feenstra.

Stevin, de bouwmeester van Bickerswerf, klaagt voortdurend over de hoge werkdruk, maar de admiraliteit van Amsterdam wil er niets van weten. De Republiek heeft de schepen hard nodig, voor de handel en om op zee de Spanjaarden te lijf te gaan.

‘Hoe het gaat met u, vroeg ik.’

Vader houdt de courant omhoog, strijkt de kreukels glad en laat zijn zoon de vette koppen zien:

Vrijhandelaren geven verzet tegen monopolie van West-Indische Compagnie niet op

West-Indische Compagnie breekt laatste verzet der Portugezen in Brazilië

Scheepsbouw in Republiek der Zeven Provinciën beleeft stormachtige groei

Het nieuws is van de bekende drukker Claes Jansz Visscher. Iedereen verslindt zijn verhalen over de successen van de Republiek, vooral die van de West-Indische Compagnie in Brazilië. Post is kritisch, het nieuws is vaak onbetrouwbaar. Het artikel over het verzet van vrijhandelaren tegen het monopolie van de WIC en het stuk over de succesvolle strijd tegen de Portugese rebellen in Pernambuco, de belangrijkste suikerprovincie in Brazilië, heeft hij oppervlakkig gelezen. Visscher spiegelt de werkelijkheid vast weer mooier voor dan zij is. De

WIC met haar nieuwe kolonie in Brazilië krijgt te veel aandacht, vindt Post. Je zou bijna vergeten dat de Republiek al meer dan een halve eeuw in oorlog is met aartsvijand Spanje. Wel heeft hij met aandacht over de groei van de scheepsbouw gelezen.

‘Luister,’ zegt hij en leest dan de tekst hardop voor. ‘Stormachtig, zeg dat wel,’ zegt hij als hij klaar is. ‘Over de abnormale werkdruk en de onveiligheid op de werven zegt Visscher helemaal niks. Geen woord over de belabberde kwaliteit van de schepen.’ Maarten knikt. Daarom heeft vader van die donkere kringen om zijn ogen en is hij zo uitgeput elke avond. Zijn zusje Jannetje vraagt zich ook af waarom vader na het werk geen paardje-hop meer met haar wil spelen.

‘Die verrekte aandeelhouders van de WIC eisen dat Visscher alleen goed nieuws schrijft. Daarmee hopen zij kolonisten naar Brazilië te lokken om hun suikerriet te planten en het witte goud te oogsten. De suiker zal die hongerige geldwolven nog rijker maken, maar ten koste van wie en wat? Daar leest nooit iemand iets over.’

Geërgerd verfrommelt hij de courant en gooit de prop op de grond. De wind blaast hem over de rand van de kade het donkere water in.

Maarten trekt zijn jas strak om zich heen. Het is niet de vochtige lucht die hem koude rillingen bezorgt. Wat gebeurt er met *hem* als vader Bickerswerf zou verlaten? Meester Bartjens zegt dat hij een kei is in rekenen en taal en dat hij meteen als boekhouder voor de VOC of WIC kan werken. De gedachte de hele dag op een muf kantoortje met zijn neus in de boeken te moeten zitten, maakt hem misselijk. Nooit meer werken in de buitenlucht? Dan lijkt een verre reis naar de West of Oost ineens heel aantrekkelijk, al zou hij dan wel zijn ouders en Jannetje moeten achterlaten.

Gisterenavond hoorde hij vanuit zijn bedstee niet voor de eerste keer zijn ouders over de onveiligheid en de onzekere toekomst praten. Zijn maag trok samen van de spanning.

‘Snorre had niet hoeven te sterven, vrouw,’ zei vader. ‘Niemand

had de zekering van de kabel gecontroleerd, geen tijd. Het touw gleed eraf en de stam sloeg naar beneden.'

'Ze bouwen weer huizen in de Jordaan,' zei moeder na een korte stilte. 'We hebben het geld hard nodig, man.'

Maarten had zijn adem ingehouden. Een huis ruikt niet naar harpuijs, teer, gebrand hout, touw of hennep.

'In Amsterdam lopen honderden goedkopere arbeidskrachten rond,' antwoordde vader. 'Ik ben al veertig, kom ik nog wel aan de bak?'

Maarten had in de bedstee gewoeld, totdat Jannetje naast hem haar slaperige oogjes opende. Met de wollen deken had hij zijn zusje toegedeckt en vredig was ze weer in slaap gevallen.

Het was verder stil gebleven in de huiskamer, maar in zijn hart had hij vaders worsteling gevoeld. Vader hield zielsveel van zijn werk, maar het werk was niet veilig meer. Wat moet hij doen?

Wat *kan* hij doen? Hij is niet jong meer. En, dacht Maarten opnieuw, wat gebeurt er met *mij* als hij Bickerswerf toch verlaat?

Vader strijkt met zijn rechterhand over zijn borst. Zijn ogen knijpen samen. Hij heeft veel pijn, toch klaagt hij nooit. 'Laten we verder lopen, kom.'

Ze lopen naar de Korenbeurs die voor een groot deel boven het water van het Damrak zweeft. Ze komen maar langzaam vooruit. Om hen heen verdringen mensen zich rond uitgestalde waren.

'Kakelverse groenten, hier. Paling, haring en oranje Sjina-appels!' Uit gestapelde rieten manden klinkt angstig getokkel en gekwaak.

Plots is er wat commotie en geschreeuw.

'Jij kleine rotzak, stop, houd de dief!'

Maarten herkent de oude truc. Een groepje boefjes speelt tik-kertje rond een rijkgeklede burger. Een van hen klampt zich vast aan de jas van de man, zogenaamd om de tikker te ontwijken. Achter zijn rug snijdt hij razendsnel het touw van de mans beurs door. Dan geeft hij hem meteen door aan een andere knaap die hem ook doorgeeft en zo gaat het verder. Meestal,

voordat de burger thuis de diefstal opmerkt, is zijn geld al verdeeld en uitgegeven.

Dan ziet Maarten op een afstandje de tikker staan die hem aanstaart.

‘Nou breekt mijn klomp,’ mompelt hij. Dat is het boefje dat hij onlangs uit de graaiende handen van de korenbeursknecht heeft gered. Na het meten en wegen liggen er altijd knaapjes op de loer die restjes koren proberen te stelen. Als de knecht hen te pakken krijgt, moeten de ouders hem een derde van de boete betalen. Maarten sprong ertussen, de knecht struikelde en het boefje kon ontsnappen. Tot zijn stomme verbazing bleek later dat het kereltje een meisje in jongenskleren was. Onder haar pet staken blonde piekharen uit, alsof ze met een mes waren kortgeknipt.

Vanonder lange wimpers kijken haar blauwe ogen hem nieuwsgierig aan. Ze lacht een witte rij tanden bloot, zwaait en maakt zich uit de voeten.

‘Wel heb je ooit?’ gniffelt hij.

‘Wat zeg je, jongen?’

‘Eh niets, vader, ik... eh... ik dacht dat ik een bekende zag.’

Bij de korenbeurs staan ze stil. Op de Nieuwe Brug ziet Maarten hoe een kleine menigte zich als een zwerm bijen verplaatst naar de stenen trap naast het tolhuis. Een lichter heeft er zojuist een schipper en zijn bemanning afgezet. Het zijn vrouwen en kinderen die vol verwachting wachten op nieuws van hun man, vader, broer of geliefde. Enkelen zien bij het Paelhuys hoe sommige matrozen iets ophangen, meestal een bericht van achtergebleven of gestorven maten. Onmiddellijk bestoken de vrouwen hen met vragen.

Een man met een lange, zwarte mantel en een slappe, brede hoed snauwt het opdringerige vrouwvolk weg. Even later hangt hij over de leuning van de brug en spiedt de kade af. Onrustig loopt hij daarna van links naar rechts en weer terug over de Dijk. Over zijn rechteroog draagt hij een zwart lapje. Zo te zien wacht hij op iemand.

Maarten wacht ook al tijden en wel op het verlossende nieuws van wat er op Bickerswerf gaat gebeuren. In zijn keel zit een grote, droge prop.

‘Vader, stopt ... stopt u... met werken?’ stamelt hij. Vader pakt zijn hand in zijn eeltige knuisten. ‘Ik zal eerlijk zijn, jongen, ik weet het nog steeds niet,’ zucht hij. ‘De West-Indische Compagnie is machtig geworden. Haar aandeelhouders eisen dat er steeds meer schepen worden gebouwd. Steeds meer, steeds sneller, steeds goedkoper, en naar de hel met de gevolgen!’ haalt hij plotseling fel uit. Zijn hand reikt naar zijn borst. Maarten schrikt en legt zijn hand op vaders arm.

‘De onveiligheid, de ongelukken, de slechte kwaliteit van onze schepen, het maakt mij diep ongelukkig. Hopelijk kan bouwmeester Stevin wat bereiken, maar ik heb er een hard hoofd in.’

Stevin maakt zich ook grote zorgen over de toegenomen onveiligheid. Maarten zucht eens diep, hij heeft nog steeds geen antwoord op zijn vraag. Dan trekt vader hem naar zich toe.

‘Ik weet wat jou dwarszit, jongen. Je wilt scheepstimmerman worden en dat kan alleen op een werf. Maar jij bent slim, jij kunt altijd werk vinden, op kantoor, in de huizenbouw. Maar ik, ik ben al oud. Zelfs meestertimmerlieden vinden niet zomaar een nieuwe baan.’

Maartens maag trekt angstig samen. Zie je nou wel, zelfs vader denkt al aan een suffig kantoorbaantje voor hem.

‘Luister. Stevin en ik hebben voorlopig het volgende afgesproken. Voorlopig laat hij jou de scheepsdekken breeuwen. Dan ben je op het water en loop je weinig gevaar.’ Maarten knikt hoopvol. Het dichtmaken van kieren tussen de dekplanken is een verantwoordelijke en ook leuke klus.

‘Voorlopig, jongen, voorlopig,’ zegt vader wanneer hij de blik op zijn zoons gezicht ziet ontspannen. ‘In de tussentijd probeert Stevin de opdrachtgevers ervan te overtuigen dat ze veel geld zullen verliezen, doordat hun schepen onderweg zullen

zinken door allerlei gebreken in de constructie. Luisteren ze niet, tja, dan heb ik geen keus.’ Met zijn hand aait hij over Maartens pet. ‘Het komt goed, zoon, dat beloof ik je. Jij en ik spreken af dat we goed op elkaar passen. We zijn voorzichtig en we nemen geen enkel risico, akkoord?’

Maarten knikt. Hij trekt zijn pet dieper over zijn oren die onder zijn halflange, donkerblonde haren verscholen liggen. ‘Kom, we gaan naar huis,’ zegt vader en slaat zijn arm rond Maartens schouder.

Opeens duwt een slungelige vent hen van achteren lomp uit elkaar. Een walm van schraal bier en goedkope parfum volgt in zijn kielzog. ‘Opzij, hoor je me niet? Uit de weg, laat me erdoor, ik heb haast, opzij!’

Maarten verliest zijn balans en valt op de grond. ‘Pummel!’ roept hij hem na, maar de slungel met zijn ongewoon hoge hoed trekt zich niets van het gevloek van omstanders aan. Zijn hoed wiebelt vervaarlijk, maar blijft wonderlijk genoeg op zijn plaats. Maarten is opgekrabbeld en kijkt de slungel boos na. Trok die kerel nou iemand aan een ketting mee?

Op weg naar huis nestelt hij zich tegen vaders jas aan. Gerust op een goede afloop op Bickerswerf is hij nog lang niet, maar voorlopig is de gedachte aan een verre reis of een baantje als klerk in een duf kantoor van de baan. *Voorlopig!*

2

‘Laat me met rust! Scheer je weg, schiet op!’

De man met de ooglap baant zich met zijn enorme plunjezak een weg door het opdringerige volk. Staffel is zojuist met een WIC-retourschip uit Brazilië aangekomen. Zijn keel is gortdroog en zijn kleren stinken. Een vrouw met een snotterig kindje in haar arm trekt hem aan de mouw van zijn jas.

‘Alstublieft, sinjeur, ik ben op zoek naar mijn twee zonen, Harm en Sevijn Harmsz. Zij hebben zich twee jaar geleden bij het WIC-leger in Brazilië aangesloten, maar ik heb sindsdien geen woord...’

Zij deinst terug als zij het rafelige, zwarte ooglapje over zijn rechteroog ziet. Eronder loopt een lelijk litteken als een bliksemschicht over zijn ongeschoren wang. Hardhandig zet hij haar opzij. Hij háát de armoedige, gescheurde kleding die zij draagt. Hij háát armoede.

Hij gooit zijn zware plunjezak van zijn schouder, hangt over de reling en tuurt met een hand boven zijn oog langs de kade. Daar! Is dat zijn maat Kobus niet? Een hoge, geknakte hoed wurmt zich langs het volk bij de Oude Brug. Wat trekt die slungel nou achter zich mee? Is het een dier of zo? Hij kan het niet goed zien. Een man en een jongen krijgen een beuk in hun rug. De knaap valt op de grond. De man trekt hem overeind. Zijn het vader en zoon? Lijkt er wel op. Hij rochelt en spuugt in het water. Hoe anders was zijn eigen jeugd. Hij moest juist uit de buurt van zijn ouwe blijven om een pak ransel te ontlopen.

De wind drijft de vochtige mist verder de haven in. Wat zal hij blij zijn als hij de Republiek voorgoed de rug kan toekeren. In Brazilië zal hij stinkend rijk worden. Nooit meer zal hij arm zijn.

Wie had dat ooit gedacht? Twee jaar geleden diende hij nog in het Staatse leger van stadhouder Frederik Hendrik. Hij en zijn oude legermaat Kobus waren kanonnenvoer, niets meer, niets minder.

Grommend krabt hij aan het zwarte lapje. Daarachter zat een jaar geleden nog zijn rechteroog, totdat een Spaanse musketkogel de kaars in die holte uitblies.

Ze besloten te deserteren, maar niet zonder een bonus: na een overwinning op de vijand drongen zij de slecht bewaakte officierstent binnen en plunderden de hele kas. Het was een vette buit van niet-uitbetaalde salarissen aan gesneuvelde legermaten.

Nietsvermoedend kwam er onverwachts een officier binnen. Voordat de man hulp kon inroepen, sneed Staffels kromme mes zijn strot door. Daarna vluchtten ze naar Amsterdam.

Plotseling wijken mensen naast hem op de brug geschrokken uiteen. Verontwaardigd kan een moeder nog net haar peuter opzij trekken.

‘Opzij, potdomme, uit de weg, vort met jullie!’

De schoorsteenhoed komt op Staffel af. ‘Het spijt me, maat, dringende zaken en...’ Verzoenend steekt Kobus zijn hand uit. ‘Je bent laat,’ gromt Staffel. Geërgerd kijkt hij naar het magere, ongewassen jong dat Kobus aan een ketting meevoert.

‘Wat is dat?’ vraagt hij, terwijl hij zijn plunjebaal over zijn schouder gooit.

‘Eh, dit joch? Dat is Willem en je raadt nooit hoe ik aan die knaap ben gekomen. Het zit namelijk zo, dat...’

‘Ho maar!’ roept Staffel. ‘Kan me niks schelen.’ Kordaat beent hij naar het begin van de Dijk.

Kobus moppert op zijn kwaai maat. Kan hij het soms helpen? De vele stukgeslagen potten bier en de vrouwtjes hebben gewoon de tijd uit zijn kop verdreven. Toen was ineens zijn geld op. Klinkende munten, ja, die heeft Kobus Kommer dringend nodig. Daarom volgt hij zijn oude legerknaap met de lange zwiepende paardenstaart gedwee naar hun kroeg. Het weerzien betekent binnenkort weer munten voor vertier. Met een korte ruk trekt hij zijn slaafje mee. De jongen struikelt naar voren.

Het belletje aan de deur van de kroeg klingelt irritant. Staffel worstelt zich langs rokende en drinkende mannen naar hun stamtafeltje onder een kronkeltrap. Op de toeg buitelen twee aapjes over elkaar heen. Ze trekken gekke bekken naar matrozen die lachend muntjes op de toeg gooien. De waard steekt ze snel in zijn zak.

Kobus trekt de jongen naar zich toe en maakt de ketting los.

‘Vooruit, naar boven, snel.’

‘Ja maar, ik heb nog niets gegeten,’ klaagt Willem.

‘Vort, ik breng je zo wel wat.’

De jongen verdwijnt naar boven. Kobus wisselt een blik met de waard die een veelbetekenend gebaar met zijn duim en wijsvinger maakt. Kobus knikt. Tuurlijk heeft hij zo weer geld.

Staffel legt zijn mantel over zijn plunjezak. Aan de twee andere tafeltjes zitten zeelui elk met een leuk deerntje op hun schoot. Giechelend bedelen ze om drankjes en zoentjes.

Kobus hoort het gekir van de deerntjes en denkt aan de Pijlsteeg verderop waar de vrouwtjes hem de afgelopen nachten met open armen hebben ontvangen.

Staffel steekt zijn hand op en de waard waggelt naar hun tafel.

‘Iemand nog een boodschap voor mij achtergelaten?’ vraagt de eenoog.

De bolle waard veegt zijn natte handen droog aan zijn schort en knikt.

‘Ga die dan halen en neem gelijk vier pullen bier mee.’ De waard waggelt terug en schenkt het bier uit. Daarna pakt hij onder de toog een envelop die enkele dagen geleden is afgegeven.

Staffel drinkt de eerste pul in een teug leeg en veegt zijn lippen af. Ongeduldig grist hij de envelop uit de handen van de dralende waard. Met zijn wijsvinger wipt hij het zegel omhoog en leest aandachtig de boodschap.

In de tussentijd heeft Kobus met afschuw naar de dollende apen gekeken. Verdomde vlooiënbalen, vloekt hij in zichzelf. Verwoed krabt hij zich diep in de mottige bakkebaarden die zijn haakneus flankeren. Een matroos juicht van blijdschap en schraapt zijn winst bijeen. Spoedig roffelen de dobbelsteentjes weer op het houten tafelblad.

‘En... wanneer kunnen we weer aan de slag?’ vraagt hij met een begerige blik op de munten op het andere tafeltje. Een klodder schuim hangt aan de uiteindes van zijn druipsnor en met zijn mouw veegt hij ze schoon.

Het ene oog kijkt hem aan en vlamt op. Dat betekent: wachten! Kobus neemt een slok en denkt na over het afgelopen jaar. Wat

is er veel gebeurd. Na hun desertie besloten ze in de hoofdstad te blijven. Al gauw schraapte hun hand over de lege bodem van hun geldkistjes. Eten, drinken en slapen in Amsterdam was onbetaalbaar geworden, dankzij de aanhoudende stroom vluchtelingen. Onverwachts lachte het geluk hen toe. Ongeveer een jaar geleden sloeg Staffel in De Rode Leeuw een paar gespierde zeebonken van zich af. Na afloop deed een stevige, gedrongen kerel met nauwe spleetjes als ogen hem een voorstel. Dreckman heette hij. Gul bood hij Staffel een pul bier aan als hij naar zijn voorstel wilde luisteren. De eenoog besloot de kerel aan te horen. ‘Ik zoek een krachtpatser zoals jij,’ zei Dreckman. ‘Wil je veel geld verdienen zonder vragen te stellen? En ik bedoel dus echt *heel veel* geld,’ benadrukte hij. Staffel knikte behoedzaam. ‘Wel,’ begon Dreckman en boog samenzweerderig naar voren. ‘Het gaat om het smokkelen van musketten, pistolen, roeren, kruid en kogels naar de Portugese rebellen in Brazilië. Je mag je eigen ploeg dragers uitkiezen.’ Na nog wat vragen stemde Staffel toe. Dreckman beloofde hem bovendien dat zijn opdrachtgever, een vooraanstaand vrijhandelaar, nog meer werk voor hem had als hij zijn taak goed uitvoerde. Met een ferme handdruk waren zij uit elkaar gegaan. Dezelfde avond nog bracht Staffel zijn oude strijdmakker het goede nieuws. Kobus hapte graag toe. Dreckman bleek een man van zijn woord, want de wapensmokkel leverde goedgevulde buidels op. Toch zat Kobus na elke betaling alweer gauw op zwart zaad. De kosten van onderdak, drank, voedsel, maar vooral van vrouwen, bleven maar stijgen. Op een dag kwam Dreckman met een nieuw aanbod. ‘De volgende klus maakt jullie onmetelijk rijk,’ zwoer hij. ‘Maar dan moet je wel de Republiek verlaten, waarschijnlijk voorgoed.’ Zijn opdrachtgever zou hen het gehele plan zelf vertellen. Staffel moest in ieder geval meteen naar Brazilië! Daar zou hij Bagnuoli, de leider van de Portugese rebellen, ontmoeten. De eenoog was meteen enthousiast. ‘De keuze is simpel, Kobus,’ had hij gezegd. ‘Als we onze vrijheid willen, dan knokken we tot

we erbij neervallen, waar dat ook is.’ Tot zijn terugkeer had zijn legermaat de tijd om over het voorstel na te denken. Kobus kon er nachten niet van slapen.

‘Wanneer is de volgende levering?’ probeert hij opnieuw.

Met een grom verscheurt Staffel de brief en gooit de snippers op de grond.

‘Leveringen, zes stuks. Binnen een week, vier extra grote naar Brazilië. En twee aan een Deens fort aan de Goudkust.’

‘Hè? Sinds wanneer leveren we aan Denen?’

‘Doet er niet toe, dat hoor je later wel. De wapens staan vanaf morgen klaar. Je vindt ze op dezelfde plaats als de laatste keer. Begrepen?’

Kobus knikt. Zes leveringen maar liefst. Daarmee kan hij het nog wel een paar maanden uithouden in Amsterdam! Als hij in de stad blijft, natuurlijk.

‘En, hoe was het in Brazilië? Zijn de rebellen aan de winnende hand?’ vraagt hij hoopvol.

‘Ik heb Bagnuoli ontmoet, een Italiaanse graaf. Hij was tevreden met onze wapens, maar de strijd tegen de West-Indische Compagnie duurde veel langer dan hij had gehoopt. Zijn soldaten leggen hinderlagen bij waterputten en fruitbomen op het vastenland, maar de honger en de dorst lijken de Hollanders niet te deren! Alsof zij ergens nieuwe moed uit putten.’

Kobus kijkt hem vragend aan. Staffel krabt zich achter het ooglapje in zijn oogholte, bukt en houdt een paar papiersnippers omhoog. ‘Uiteindelijk ben ik erachter gekomen waarom zij zo hoopvol zijn en deze brief van Dreckman bevestigt het. Binnenkort vaart de Hollandse gouverneur van Brazilië, graaf Johan Maurits, met een grote oorlogsvloot naar Recief om de suikerplantages veilig te stellen.’

Kobus wordt bleek rond zijn neus en heft zijn handen op om ze daarna op tafel te laten vallen. Dit is een flinke tegenvaller... of niet?

‘Dus, dus... is de strijd dan al voorbij of begint hij pas, of...?’

stamelt hij. ‘Moeten wij dan nog steeds naar Brazilië? Ik snap er niets van.’

Staffel schudt zijn hoofd, wijst op de snippers en zegt wat. Kobus buigt zich voorover, maar hij verstaat hem nauwelijks. Wat is toch die herrie? Hij draait zich half om op zijn stoel. Een roodharige kerel aan de toog bedelt luidruchtig om een biertje. Zo te zien zijn de zeelui die hij met lallende stem lastigvalt, hem danig zat! Verschrikkelijk als je zo moet smeken en bedelen.

Het gedoe doet hem ineens denken aan Joshua Brakx, een rijke tulpenbollenhandelaar. Op zijn aanraden had Kobus van hem bollen gekocht die tot dat moment goud waard waren. Prompt zakte de markt ineen. Kobus eiste zijn geld terug, maar Brakx had zelf ook geen stuiver meer. Hij smeekte Kobus om zijn zoon, Willem, mee te nemen. Die kon voor hem werken tot hij het aankoopbedrag van de bollen had terugverdiend.

Staffels vuist slaat hard op tafel. Kobus schrikt op uit zijn overpeinzingen. Bier klotst over de randen van de dansende pullen. Opletten, waarschuwt het oog.

‘Er is ook goed nieuws,’ zegt Staffel. ‘Dreckmans opdrachtgever en invloedrijke vrienden hebben een listig plan bedacht. Een plan dat Bagnuoli helpt het leven van Johan Maurits in Brazilië zo zuur te maken, dat de WIC wel vertrekken moet. En blijkbaar heeft zijn opdrachtgever jou en mij daarbij nodig.’

Kobus bijt op zijn lip. ‘Maar, maar, *wat* moeten wij daar dan precies doen, jij en ik?’ vraagt hij met overslaande stem. Paniek slaat in zijn kop.

‘Hou je rustig! Na de laatste wapenlevering gaan jij en ik naar Keizersgracht 123. Daar horen we alles. Daarna spreken we hier weer af met Dreckman om alles nog eens door te spreken.’

Hij duwt zijn stoel naar achteren. De poten schuren luidruchtig over de houten vloer.

‘Alleen als je zo meteen ‘ja’ zegt, natuurlijk. Wacht, ben zo terug, ik moet pissen,’ zegt hij. ‘En, maat?’ Hij buigt zich over Kobus heen. ‘Ik heb wat van die suikerplantages en landgoederen ge-